

VAI TRÒ CỦA MÔN NGỮ VĂN TRONG VIỆC HÌNH THÀNH NHÂN CÁCH CHO HỌC SINH

Đặng Thị Hiền
Trường Cao đẳng Lào Cai

Tóm tắt: Trong bối cảnh đổi mới giáo dục theo định hướng phát triển phẩm chất và năng lực người học, môn Ngữ văn giữ vai trò đặc biệt quan trọng trong việc hình thành nhân cách và phát triển kỹ năng sống cho học sinh. Bài viết tập trung phân tích cơ sở lý luận và thực tiễn về vai trò của môn Ngữ văn trong giáo dục toàn diện, từ đó làm rõ những giá trị mà môn học mang lại đối với sự phát triển nhân cách, cảm xúc, tư duy và các kỹ năng sống thiết yếu. Trên cơ sở đó, bài viết đề xuất một số định hướng nhằm nâng cao hiệu quả giảng dạy Ngữ văn trong nhà trường hiện nay.

Từ khóa: Ngữ văn, nhân cách, kỹ năng sống, giáo dục phổ thông, phát triển năng lực.

THE ROLE OF LITERATURE EDUCATION IN CHARACTER FORMATION FOR STUDENTS

Abstract: In the context of educational reform oriented toward the development of learners' qualities and competencies, Literature education plays a particularly important role in character formation and the development of life skills for students. This article focuses on analyzing the theoretical and practical foundations of the role of Literature as a subject in holistic education, thereby clarifying the values it brings to the development of character, emotions, thinking, and essential life skills. On that basis, the article proposes several directions to improve the effectiveness of Literature teaching in schools today.

Keywords: Literature, character, life skills, general education, competency development.

Nhận bài: 04/03/2026

Phản biện: 26/03/2026

Duyệt đăng: 29/03/2026

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong xu thế toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế, giáo dục không chỉ dừng lại ở việc truyền đạt tri thức mà còn hướng tới phát triển toàn diện con người. Theo định hướng của Chương trình Giáo dục phổ thông 2018, mục tiêu giáo dục là hình thành và phát triển phẩm chất, năng lực cho người học. Trong đó, các phẩm chất như yêu nước, nhân ái, chăm chỉ, trung thực, trách nhiệm cùng các năng lực như tự học, giao tiếp, hợp tác, giải quyết vấn đề được đặt lên hàng đầu.

Trong hệ thống các môn học ở nhà trường, môn Ngữ văn có vị trí đặc biệt bởi đây là môn học gắn liền với đời sống tinh thần, văn hóa và giá trị nhân văn của con người. Không chỉ giúp học sinh phát triển năng lực ngôn ngữ, môn Ngữ văn còn góp phần quan trọng trong việc giáo dục nhân cách và rèn luyện kỹ năng sống.

Tuy nhiên, trong thực tiễn giảng dạy, việc khai thác vai trò giáo dục nhân cách và kỹ năng sống của môn Ngữ văn vẫn chưa được chú trọng đúng mức. Do đó, việc nghiên cứu sâu về vai trò của môn học này là cần thiết nhằm nâng cao chất lượng giáo dục toàn diện.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Khái niệm nhân cách và kỹ năng sống

Nhân cách là tổng hợp những phẩm chất tâm lý, đạo đức và xã hội của con người, được hình thành và phát triển trong quá trình sống, học tập và rèn luyện. Nhân cách phản ánh cách con người suy nghĩ, hành động và ứng xử trong xã hội.

Kỹ năng sống là khả năng vận dụng kiến thức, kinh nghiệm, giá trị và thái độ để giải quyết hiệu quả các vấn đề trong cuộc sống. Các kỹ năng sống cơ bản bao gồm: kỹ năng giao tiếp, kỹ năng tự nhận thức, kỹ năng quản lý cảm xúc, kỹ năng giải quyết vấn đề và kỹ năng hợp tác.

2.2. Đặc trưng của môn Ngữ văn trong giáo dục

Môn Ngữ văn là một trong những môn học có vị trí đặc biệt trong hệ thống giáo dục phổ thông, bởi không chỉ cung cấp tri thức về ngôn ngữ và văn học mà còn góp phần quan trọng trong việc giáo dục nhân cách, bồi dưỡng tâm hồn và phát triển năng lực toàn diện cho học sinh. Những đặc trưng riêng của môn học này tạo nên giá trị khác biệt so với các môn khoa học tự nhiên và khoa học xã hội khác.

Tính nhân văn sâu sắc: Đặc trưng nổi bật nhất của môn Ngữ văn là tính nhân văn. Nội dung của môn học chủ yếu xoay quanh con người, cuộc sống và các mối quan hệ xã hội. Các tác phẩm văn học phản ánh những vấn đề cơ bản của đời sống như tình yêu quê hương đất nước, tình cảm gia đình, tình bạn, lòng nhân ái, sự công bằng và khát vọng sống tốt đẹp.

Thông qua việc tiếp cận các tác phẩm văn học, học sinh không chỉ hiểu về cuộc sống mà còn được giáo dục những giá trị đạo đức cốt lõi. Những bài học về lòng vị tha, sự hy sinh, ý thức trách nhiệm hay tinh thần vượt khó được truyền tải một cách tự nhiên, sâu sắc, góp phần hình thành nền tảng nhân cách cho người học.

* Tính thẩm mỹ và giáo dục cảm xúc: Ngữ văn là môn học giàu tính nghệ thuật, giúp học sinh tiếp cận cái đẹp trong ngôn từ, hình ảnh và cảm xúc. Thông qua thơ ca, truyện ngắn, tiểu thuyết, học sinh được rèn luyện khả năng cảm thụ thẩm mỹ, biết rung cảm trước vẻ đẹp của thiên nhiên, con người và cuộc sống.

Việc phát triển cảm xúc thẩm mỹ không chỉ giúp học sinh có đời sống tinh thần phong phú mà còn góp phần hình thành nhân cách hài hòa, biết yêu thương và trân trọng những giá trị tốt đẹp. Đây là yếu tố mà nhiều môn học khác khó có thể thay thế.

* Tính tích hợp cao giữa tri thức và kỹ năng: Môn Ngữ văn có sự tích hợp chặt chẽ giữa kiến thức và kỹ năng. Trong quá trình học tập, học sinh không chỉ tiếp thu kiến thức về văn học, ngôn ngữ mà còn được rèn luyện các kỹ năng như đọc hiểu, phân tích, diễn đạt, viết và trình bày quan điểm.

Đây là những kỹ năng nền tảng, có ý nghĩa thiết thực trong học tập cũng như trong cuộc sống. Đặc biệt, khả năng sử dụng ngôn ngữ linh hoạt và hiệu quả giúp học sinh nâng cao năng lực giao tiếp và tư duy.

* Tính mở và khả năng phát triển tư duy đa chiều: Một đặc trưng quan trọng khác của môn Ngữ văn là tính mở. Các tác phẩm văn học thường không có một cách hiểu duy nhất, mà cho phép người học tiếp cận dưới nhiều góc độ khác nhau. Điều này tạo điều kiện để học sinh phát huy tư duy độc lập, sáng tạo và khả năng phân biện.

Trong quá trình phân tích tác phẩm, học sinh được khuyến khích bày tỏ quan điểm cá nhân, tranh luận và bảo vệ ý kiến của mình. Qua đó, các em hình thành tư duy đa chiều và năng lực lập luận – những yếu tố quan trọng trong xã hội hiện đại.

Tính thực tiễn và gắn với đời sống: Ngữ văn là môn học có tính ứng dụng cao, gắn liền với đời sống hàng ngày của con người. Ngôn ngữ là công cụ giao tiếp cơ bản, vì vậy việc học Ngữ văn giúp học sinh sử dụng ngôn ngữ hiệu quả trong học tập, công việc và các mối quan hệ xã hội.

Bên cạnh đó, các vấn đề được phản ánh trong tác phẩm văn học thường mang tính thời sự và có liên hệ mật thiết với thực tiễn cuộc sống. Điều này giúp học sinh không chỉ học để biết mà còn học để hiểu và vận dụng vào thực tế.

* Tính giáo dục toàn diện: Môn Ngữ văn có khả năng tác động toàn diện đến người học trên nhiều phương diện: nhận thức, tình cảm và hành vi. Không chỉ cung cấp tri thức, môn học còn góp phần định hướng giá trị sống, hình thành thái độ và hành vi đúng đắn.

Sự kết hợp giữa yếu tố tri thức và giáo dục nhân cách giúp Ngữ văn trở thành môn học có vai trò quan trọng trong việc phát triển con người toàn diện, đáp ứng yêu cầu của nền giáo dục hiện đại.

Những đặc trưng trên cho thấy môn Ngữ văn không chỉ là môn học về ngôn ngữ và văn học mà còn là một phương tiện giáo dục hiệu quả nhằm hình thành nhân cách và phát triển kỹ năng sống cho học sinh. Việc nhận thức đầy đủ các đặc trưng này là cơ sở để đổi mới phương pháp dạy học, góp phần nâng cao chất lượng giáo dục trong nhà trường hiện nay.

2.3. Vai trò của môn Ngữ văn trong hình thành nhân cách học sinh

Môn Ngữ văn giữ vai trò đặc biệt quan trọng trong việc hình thành và phát triển nhân cách học sinh, bởi đây là môn học trực tiếp tác động đến đời sống tinh thần, tình cảm và hệ giá trị của con người. Thông qua các hoạt động đọc hiểu, cảm thụ và sáng tạo văn bản, học sinh không chỉ tiếp nhận tri thức mà còn được định hướng về tư tưởng, thái độ và hành vi trong cuộc sống. Khác với nhiều môn học thiên về cung cấp kiến thức khoa học, Ngữ văn đi sâu vào thế giới nội tâm của con người, góp phần nuôi dưỡng tâm hồn và hình thành những phẩm chất đạo đức cốt lõi.

Trước hết, môn Ngữ văn đóng vai trò quan trọng trong việc giáo dục các giá trị đạo đức và chuẩn mực xã hội. Nội dung của các tác phẩm văn học thường phản ánh những vấn đề cơ bản của đời sống như tình yêu quê hương đất nước, tình cảm gia đình, tình bạn, lòng nhân ái, sự hy sinh và trách nhiệm cá nhân. Thông qua việc tiếp cận và phân tích các hình tượng nhân vật, học sinh có cơ hội nhận diện và phân biệt giữa cái thiện và cái ác, giữa hành vi đúng và sai. Những bài học đạo đức trong Ngữ văn không mang tính áp đặt mà được truyền tải một cách tự nhiên, thông qua cảm xúc và sự đồng cảm với nhân vật, từ đó giúp học sinh hình thành hệ giá trị cá nhân một cách sâu sắc và bền vững.

Bên cạnh đó, môn Ngữ văn còn có vai trò nuôi dưỡng đời sống tâm hồn và phát triển cảm xúc nhân văn cho học sinh. Thông qua việc tiếp xúc với các tác phẩm thơ ca, truyện ngắn, tiểu thuyết, học sinh được trải nghiệm nhiều cung bậc cảm xúc khác nhau như yêu thương, đồng cảm, trân trọng, khát vọng và cả những trăn trở trước cuộc sống. Quá trình cảm thụ văn học giúp học sinh biết rung cảm trước cái đẹp của thiên nhiên và con người, đồng thời hình thành năng lực đồng cảm – một yếu tố quan trọng trong việc xây dựng các mối quan hệ xã hội lành mạnh. Từ đó, các em dần hình thành một tâm hồn phong phú, biết yêu thương và sẻ chia với người khác.

Không những vậy, môn Ngữ văn còn góp phần hình thành thế giới quan và nhân sinh quan tích cực cho học sinh. Thông qua nội dung và ý nghĩa của các tác phẩm văn học, học sinh được tiếp cận với nhiều vấn đề mang tính triết lý về cuộc sống như lẽ sống, lý tưởng, trách nhiệm cá nhân, thái độ trước khó khăn và cách ứng xử trong các mối quan hệ xã hội. Việc suy ngẫm và đánh giá các vấn đề này giúp học sinh dần hình thành cách nhìn nhận đúng đắn về cuộc sống và con người, từ đó xây dựng hệ giá trị và định hướng hành động phù hợp với chuẩn mực xã hội.

Một vai trò quan trọng khác của môn Ngữ văn là phát triển tư duy độc lập và năng lực phản biện – những yếu tố thiết yếu trong quá trình hình thành nhân cách tự chủ. Trong quá trình học tập, học sinh không chỉ tiếp nhận kiến thức mà còn được khuyến khích phân tích, đánh giá và đưa ra quan điểm cá nhân đối với các vấn đề trong tác phẩm. Việc bày tỏ ý kiến, tranh luận và bảo vệ lập luận giúp học sinh rèn luyện tư duy logic, khả năng lập luận và sự tự tin. Qua đó, các em hình thành năng lực suy nghĩ độc lập, biết chịu trách nhiệm với quan điểm và hành động của mình.

Môn Ngữ văn cũng có tác động mạnh mẽ đến việc hình thành thái độ sống tích cực và hành vi đúng đắn ở học sinh. Những bài học từ văn học không chỉ dừng lại ở nhận thức mà còn ảnh hưởng trực tiếp đến cách ứng xử trong thực tế. Khi đồng cảm với những số phận bất hạnh hoặc cảm phục trước những tấm gương nghị lực, học sinh có xu hướng điều chỉnh hành vi của mình theo hướng tích cực hơn. Các giá trị như trung thực, trách nhiệm, lòng nhân ái hay ý chí vươn lên được chuyển hóa thành hành động cụ thể trong đời sống hàng ngày.

Ngoài ra, môn Ngữ văn còn góp phần bồi dưỡng bản sắc văn hóa và ý thức công dân cho học sinh. Thông qua việc học các tác phẩm văn học dân tộc và thế giới, học sinh được tiếp cận với các giá trị văn hóa truyền thống, hiểu rõ hơn về lịch sử, con người và bản sắc dân tộc. Đồng thời, việc tìm hiểu các nền văn hóa khác cũng giúp học sinh có cái nhìn đa chiều, tôn trọng sự khác biệt và hội nhập với thế giới. Từ đó, các em hình thành ý thức trách nhiệm đối với cộng đồng, đất nước và xã hội.

Môn Ngữ văn không chỉ là môn học cung cấp tri thức về ngôn ngữ và văn học mà còn là một phương tiện giáo dục quan trọng trong việc hình thành nhân cách học sinh. Thông qua việc giáo dục giá trị đạo đức, nuôi dưỡng cảm xúc, phát triển tư duy và định hướng hành vi, Ngữ văn góp phần xây dựng những con người có nhân cách toàn diện, đáp ứng yêu cầu của xã hội hiện đại.

III. KẾT LUẬN

Trong bối cảnh đổi mới giáo dục theo định hướng phát triển phẩm chất và năng lực người học, môn Ngữ văn khẳng định vai trò đặc biệt quan trọng trong việc hình thành nhân cách và phát triển kỹ năng sống cho học sinh. Không chỉ dừng lại ở việc cung cấp tri thức về ngôn ngữ và văn học, môn học này còn góp phần giáo dục giá trị đạo đức, nuôi dưỡng đời sống tâm hồn, phát triển cảm xúc nhân văn và hình thành thế giới quan, nhân sinh quan tích cực cho người học.

Thông qua việc tiếp cận các tác phẩm văn học, học sinh được trải nghiệm, suy ngẫm và rèn luyện khả năng nhận thức, đánh giá các vấn đề trong cuộc sống, từ đó hình thành thái độ sống đúng đắn và hành vi phù hợp với chuẩn mực xã hội. Đồng thời, môn Ngữ văn còn góp phần phát triển các kỹ năng thiết yếu như giao tiếp, tư duy phản biện, giải quyết vấn đề và khả năng biểu đạt – những năng lực quan trọng giúp học sinh thích ứng với xã hội hiện đại. Tuy nhiên, để phát huy hiệu quả vai trò của môn Ngữ văn trong giáo dục nhân cách và kỹ năng sống, cần tiếp tục đổi mới nội dung và phương pháp dạy học theo hướng phát huy tính tích cực, chủ động của người học; tăng cường liên hệ thực tiễn và tích hợp giáo dục kỹ năng sống trong quá trình giảng dạy. Bên cạnh đó, đội ngũ giáo viên cần được bồi dưỡng về năng lực sư phạm và phương pháp tổ chức dạy học hiện đại nhằm đáp ứng yêu cầu của chương trình giáo dục phổ thông mới.

Có thể khẳng định rằng, môn Ngữ văn là một trong những công cụ giáo dục quan trọng góp phần hình thành những con người phát triển toàn diện về trí tuệ, đạo đức và kỹ năng, đáp ứng yêu cầu của xã hội trong thời kỳ hội nhập và phát triển.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông tổng thể*, Nxb Giáo dục Việt Nam.
 Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình môn Ngữ văn*, Nxb Giáo dục Việt Nam.
 Nguyễn Thanh Hùng (2016), *Phương pháp dạy học Ngữ văn ở trường phổ thông*, Nxb Đại học Sư phạm.
 Trần Đình Sử (chủ biên) (2012), *Lí luận văn học*, Nxb Đại học Sư phạm.
 Phạm Minh Hạc (2001), *Về phát triển toàn diện con người thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa*, Nxb Chính trị Quốc gia.